

BESLUT

Datum för beslut:
2024-05-21

Diarienummer:
V-2024-0183 2.3.1

Beslut om svar på remiss avseende betänkandet Inskränkningarna i upphovsrätten (SOU 2024:4)

Beslutet

Prorektor beslutar i rektors ställe om att ge svar på remiss avseende betänkandet Inskränkningarna i upphovsrätten (SOU 2024:4) Ärendet har beretts av KTH Biblioteket med stöd av Avdelningen för forskningsstöd, affärsjuridik.

Ärendet

KTH har ombetts att yttra sig över Justitiedepartementets promemoria SOU 2024:4 (Inskränkningarna i upphovsrätten) som avser införande av vissa inskränkningar i upphovsrättslagen (Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Detta beslut har fattats i rektors ställe av prorektor Mikael Lindström efter föredragning av bibliotekarie Ika Jorum och affärsjurist LenaKim Arctaadius. Närvarande vid beslutet var universitetsdirektör Kerstin Jacobsson, biträdande universitetsdirektör Fredrik Oldsjö och ordförande för Tekniska högskolans studentkår Niklas Carlbaum och mötets sekreterare Helene Rune.

Bilaga 1: svar på Remiss om betänkandet av Inskränkningarna i upphovsrätten (SOU 2024:4)

Remissvar: Inskränkningarna i upphovsrätten (SOU 2024:4)

KTH har ombetts att yttra sig över Justitiedepartementets promemoria SOU 2024:4 (Inskränkningarna i upphovsrätten) som avser införande av vissa inskränkningar i upphovsrättslagen (Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. KTH vill med anledning härav ange följande:

Sammanfattning

KTH anser att ett tydligare och modernare regelverk för inskränkningar i upphovsrätten inom forskningsområdet behövs för att öka begripligheten och för att underlätta tillämpningen för såväl rättighetshavare som för användare. KTH är till största del positivt till de föreslagna lagändringarna.

KTH vill göra lagstiftaren uppmärksam på att ändringarna i lagen ställer krav på att KTH som organisation har digital infrastruktur på plats som säkerställer skydd från obehörig åtkomst. Uppbyggnad av digital infrastruktur är idag underfinansierad då lärosätenas basanslag inte är tillräckliga. Digital infrastruktur för forskning på nationell nivå är bristfällig då ingen nationell aktör har helhetsansvar för att tillhandahålla digital infrastruktur som möjliggör delning av forskningsdata inklusive upphovsrättsligt skyddat material med kontrollerad åtkomst. Att varje lärosäte och kulturarvsinstitution ska anskaffa sådan digital infrastruktur enskilt innebär inte effektiv användning av statliga medel. Förutsättningarna för olika organisationer är därtill högst ojämlika i dagsläget. Detta är ett generellt hinder för att Sveriges forskning inom bland AI-området ska kunna ske på ett ansvarsfullt sätt som tar hänsyn till andras rättigheter samt med internationellt konkurrenskraftiga villkor.

En lagfäst tolkningsregel motsvarande den s.k. trestegsregeln (Kap 6)

KTH:s inställning: KTH tillstyrker införandet av den s.k. trestegsregeln i lagtexten.

Att införa regeln i en portalparagraf ökar tydligheten av inskränkningarnas omfattning, och om omfattningen är rimlig, samt underlättar tillämpningen och tolkningen av inskränkningarna.

Det skulle även innebära att forskare enklare skulle kunna avgöra vilket material de får använda, och på vilket sätt, samtidigt som forskarnas upphovsrättsligt skyddade verk får användas av andra enligt samma principer.

KTH anser, trots att inget av de andra nordiska länderna infört trestegsregeln i lag, att den bör införas i den svenska upphovsrättslagen för ökad harmonisering inom EU.

Upphovsrättslagens inskränkingsbestämmelser (Kap 10)

KTH:s inställning: KTH tillstyrker i huvudsak förslaget att krav som gäller enligt EU-rätten införs direkt i lagtexten för att säkerställa att bestämmelserna är i överensstämmelse med EU-rätten. KTH önskar ett tydligare och modernare regelverk för inskränkningar i upphovsrätten

för att möjliggöra att upphovsrättsligt skyddade verk används inom forskning på ett väl avvägt sätt.

10.5. Regler om namn och källangivelse

KTH:s inställning: KTH är positiva till att kravet på namn- och källangivelse införs i 13–15 §§.

10.6 Text- och datautvinning

KTH:s inställning: KTH instämmer med utredarens bedömning att ingen förändring behövs när det gäller inskränkning för text- och datautvinning. För inskränningen för text- och datautvinning bör klargöras om undantaget när det gäller datorprogram även gäller AI/ML-modeller och modellvikter då den typen av algoritmer ofta uttrycks i form av programkod och kan vara en del av processen för datautvinning.

10.7 Kulturarvsinstitutioner får ökade möjligheter att använda verk

KTH:s inställning: KTH är positivt inställt till en utökad rätt för museer och fler bibliotek att framställa exemplar av verk för bland annat forsknings- och kompletteringsändamål samt förslaget att kulturarvsinstitutioner ges möjligheter att framställa exemplar i syfte att förvalta och organisera verk som ingår i samlingarna.

En ny inskränkning för forskning (Kap 11)

KTH:s inställning: KTH tillstyrker i huvudsak förslaget att införa en ny paragraf med inskränkingsbestämmelser för att återge verk i syfte att främja vetenskaplig forskning, genom 15 d §, men har följande invändningar vad gäller bestämmelsens utformning.

Lovlig tillgång

KTH föreslår att bestämmelsen kompletteras med *enskilda forskare tillhörande en forskningsorganisation* för att klargöra att det kan vara den enskilda forskaren, och strikt sett inte forskningsorganisationen, som har lovlig tillgång till verket. Hen kan ha en personlig licens till ett verk men utan begränsat användningsområde eller personligen fått ett exemplar av verket, också utan begränsning vad gäller användning. Det innebär inte att forskningsorganisationen har lovlig tillgång till verket.

Deltagare

KTH föreslår att begreppet deltagare vidgas till att omfatta en större krets. KTH anser dock att syftet med att framställa exemplar för tillgängliggörande fortfarande ska vara att bedriva ett allmännyttigt forskningsprojekt. Skälet till KTH:s förslag är att begreppet deltagare är otydligt och riskerar att tillämpas för snävt. Parter i forskningsprojekt behöver inte vara forskningsorganisationer och kulturarvsinstitutioner. Parterna är typiskt sett juridiska parter såsom kommuner, regioner, universitet och andra myndigheter, privata företag, stiftelser eller föreningar och inte fysiska individer. Samtliga juridiska parter kan delta i projekt med allmännytta i fokus och finansieringen kan vara villkorad av att resultaten redovisas öppet utan möjlighet att någon/några av parterna får ensamrätt till resultaten (exempelvis i syfte att använda dem kommersiellt). Gränsdragningen för vem/vilka som räknas som deltagare blir därför inte rimligt avvägd utan bör innefatta fler än vad förslaget föreslår.

Obehörig användning

KTH föreslår att det anges i bestämmelsen att exemplaren ska lagras och tillgängliggöras på ett sätt som förebygger olovlig användning, i stället för hindrar obehörig användning. KTH föreslår även att det tydliggörs att bestämmelsen gäller endast i den mån tvingande lagstiftning medger undantag från offentlighet/utlämnande (exempelvis lag (2009:400) om offentlighet och sekretess). Skälen till KTH:s förslag är att det är otydligt vad kravet innebär i praktiken för forskningsorganisationen i förhållande till tvingande offentlighets- och sekretesslagstiftning. Att hindra obehörig användning får anses utgöra ett högt ställt krav och det är samtidigt oklart vem som är obehörig.

Vetenskapligt forskningsprojekt

KTH föreslår att det klargörs vad som avses med ett vetenskapligt forskningsprojekt. KTH anser att det är fel i sig att anta att samtliga vetenskapliga forskningsprojekt motiveras av icke-kommersiella syften, samt att hänvisningen i bestämmelsens tredje stycke som hänvisar till första stycket punkt 1 och 2 leder fel av samma skäl: "får ske i den utsträckning som motiveras av de icke-kommersiella syften som anges i första stycket 1 och 2". KTH anser inte att det framgår i första stycket punkt 1 och 2 att det är icke-kommersiella syften som avses. Forskningsprojekt som bedrivs av en forskningsorganisation eller kulturarvsinstitution är vetenskapliga, men de behöver inte alltid ha ett icke-kommersiellt syfte.

KTH menar att lagstiftaren bör beakta att det finns deltagare i vetenskapliga forskningsprojekt vars verksamheter är kommersiella, men som deltar i ett allmännyttigt projekt, se även ovan angående begreppet deltagare. Det finns även vetenskapliga forskningsprojekt där finansören ställer krav på nyttiggörande av annat slag än publicering och annan spridning av resultatet, dvs. krav på att resultaten ska komma allmänheten till godo exempelvis genom kommersialisering av resultaten i varor och tjänster. Dessa faller utanför bestämmelsen fast kopplingen mellan själva exemplarframställningen för tillgängliggörande av ett upphovsrättsligt skyddat verk i syfte att bedriva forskning, respektive genererandet av själva resultatet kan vara långsökt. KTH menar att det kan vara rimligt, med beaktande av den s.k. trestegsregeln, att tillåta även andra deltagare än forskningsorganisationer och kulturarvsinstitutioner exemplarframställning för tillgängliggörande.

Vetenskapliga forskningsprojekt kan även vara s.k. uppdragsforskning där det går att hävda att syftet delvis är kommersiellt då forskningsorganisationen får betalt för hela sin kostnad att utföra projektet. Även om uppdragsgivaren inte är kommersiell kan motivet för forskningsorganisationen och forskaren delvis vara av kommersiell natur. Uppdragsforskning kan även omfatta verifiering som avses i 2 §.

Forskningsorganisation

KTH föreslår att i stället för att använda benämningen universitet med tillhörande bibliotek i 15 c § och 15 d § använda benämningen lärosäte. Vidare noterar KTH att utredningen dragit slutsatsen att verksamheten i organisationen måste bedrivas på ett sådant sätt att ett företag som utövar ett avgörande inflytande på organisationen inte kan ha prioriterad tillgång till resultaten av forskningen. Därmed utesluts forskningssamverkan med företag, vilket är vanligt förekommande, särskilt eftersom finansörer ofta kräver medverkan från företag (exempelvis Vinnova, Energimyndigheten och EU-kommissionen).

Parallellpublicering (Kap 12.2)

KTH:s inställning: KTH beklagar att utredningen inte föreslår en bestämmelse gällande en särskild inskränkning för att möjliggöra s.k. parallellpublicering (s. 375). Det är olyckligt att publicerade forskningsresultat nu kan låsas in av privata aktörer med kommersiella intressen och att avvägningar kring vad som är relevant att hålla tillgängligt bestäms av ekonomiska hänseenden. Att ge fri och öppen tillgång till offentligt finansierad forskning är en viktig förutsättning för kunskapsöverföring mellan forskare och olika offentliga och privata aktörer men också för att säkerställa att allmänheten kan ta del av kvalitetssäkrad forskning.

För enskilda forskare, och bedömningen av deras akademiska värv, är det viktigt att samtliga publikationer är tillgängliga för allmänheten, dvs. för expertgranskning (s.k. peer-review). Kontinuerlig tillgänglighet är också en förutsättning för att kunna verifiera och granska resultat, exempelvis granskningar av forskningsetiska och upphovsrättsliga skäl.

En bestämmelse om parallellpublicering skulle säkerställa att redan etablerad kunskap fortsatt kan användas och generera ny forskning till nytta för allmänheten och samhället.

Publikationer och resultat som kan vara viktiga landvinningar för samhällets bästa måste förbli tillgängliga nu och över tid.

Språk, systematik och teknikutveckling (Kap 12.4)

KTH:s inställning: KTH instämmer i utredarens påpekande att en bredare översyn av upphovsrättslagen behövs och har behövts sedan länge. Lagrådet uttalade i samband med genomförandet av det så kallade *Infosoc-direktivet* (Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället).

Enligt Lagrådets mening hade det varit önskvärt att, i stället för att genomföra det lappverk som det nu är fråga om, göra en ordentlig redaktionell översyn av hela URL. I samband med en sådan översyn hade det funnits anledning att undersöka om inte åtminstone vissa enskilda bestämmelser skulle kunna förenklas.” (prop. 2004/05:110 s. 558)

Upphovsrättsutredningen SOU 2011:32 föreslog en redaktionell översyn av upphovsrättslagen vilken ännu inte lett till konkreta åtgärder 13 år senare. Det är därför något anmärkningsvärt att lagstiftaren väljer att tråkla vidare på detta lapptäcke. Det upphovsrättsliga regelverket blir än mer osammanhängande och svår genomträngligt för varje tillägg som pressas in trots att denna utrednings målsättning verkar vara att skapa struktur och konformitet.

Detta remissvar har beretts inom KTH Biblioteket och i handläggningen av ärendet har KTH Biblioteket och Avdelningen för forskningsstöd, affärsjuridik ingått.